

УДК 342.1,327.57,323.1

Олена Ремез,
здобувач ступеня доктора філософії,
аспірант кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ РОЗУМІННЯ ПРАВОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ БЕЗПЕКИ

У статті викладено інтерпретацію концепції безпеки залежно від історичного розвитку та філософського тлумачення цього поняття і постійної зміни у процесі еволюції суспільства. Розглянуто загальні підходи до розуміння концепції безпеки в різні історичні епохи. Надано загальну характеристику факторам, що мали вплив на формування аксіологічних понять для розуміння типів світогляду.

Ключові слова: безпека, гуманізм, античність, Середньовіччя, Відродження, Ренесанс, аксіологія, буття, реальність, природний стан, суспільство, громадянське суспільство.

Вступ. Формування концепції безпеки є багатотисячолітнім процесом. Історичний контекст осмислення концепції безпеки перебуває у постійній модернізації. Людина давно намагається оволодіти навичками самозбереження та способами захисту від можливих небезпек, які неминуче з'являються в усіх сферах її життєдіяльності. Аксиомою є те, що людина прагне до самозбереження, виживання, покращення умов свого життя тощо. А отже, захист сім'ї, інтересів, прав і майна мають невід'ємний зв'язок із безпекою. Щоб забезпечити ці важливі компоненти людського існування в процесі своєї еволюції, людина вдається до різного тлумачення концепції безпеки і різних підходів до її досягнення. Питання безпеки завжди гостро стояло у всі історичні періоди, але мало різне наповнення її розуміння. Нині ж концепція безпеки характеризується тими ознаками, залежно з якої точки зору вона розглядається. Але зрештою, все зводиться до головної мети – забезпечення досягнення максимального рівня відчуття безпеки.

Стан дослідження проблеми. Концепцію безпеки у різних підходах її досягнення розглядали такі мислителі, як: Аристотель, Джон Локк, Жан Боден, Жан-Жак Руссо, Ніколло Макіавеллі, Платон, Томас Джефферсон, Шарль-Луї Монтеск'є, Франческо Петрарка та ін.

Мета та завдання статті – провести аналіз концепції безпеки на етапах розвитку людської цивілізації та показати її сенсове наповнення; дослідити генезис концепції безпеки, узагальнити та пояснити варіанти різного тлумачення категорії «безпека» залежно від формування історичної доби людства.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Декілька десятків тися-

чолить тому, коли первісна людина характеризувалась переважно тільки як соціально-біологічна істота, що наділена здатністю мислити, говорити, працювати і змінювати навколишній світ, вона потребувала відчуття безпеки не менше, а може навіть і більше, ніж сучасна людина. Базовий інстинкт самозбереження, що генетично запрограмований у нервовій системі як безумовний рефлекс, диктує людині поведінку залежно від ситуації, в якій вона перебуває. Тому потреба у такому відчутті, як безпека, є досить значною, адже за наявності такого відчуття людина переходить до забезпечення інших людських інстинктів, таких як інстинкт продовження роду, харчовий інстинкт, інстинкт самоствердження, інстинкт творення та інші. А оскільки інстинкти бувають вроджені та набуті, то з розвитком цивілізації їх стає дедалі більше.

Так, людина як соціальна істота знаходить своє підґрунтя для самоствердження та подальшого розвитку. Спостерігається поступовий перехід безпеки від загальнобіологічного явища до соціально-необхідного. Хоча період рабовласницьких часів починаючи з періоду античності важко назвати прагненням соціуму до забезпечення рівної соціальної гарантії та періодом відсутності загроз. Однак прагнення людини звільнитися від рабства, мати сім'ю, яку можна забезпечити речами першої необхідності (житлом, їжею, водою), бути активним і свідомим учасником полісного життя (VI ст. до н.е.) посідали одне з перших місць на п'єдесталі бажань. Сутність полісного життя вільних людей як незалежних, в ім'я спільного існування, безпеки і свободи сприяла вихованню розвиненого почуття власної гідності, волелюбності, допитливості і схильності до раціонального осмислення світу [17].

До нашого часу збереглося мало відомостей про розуміння безпеки у стародавній

часи. Проте в деяких відомостях стародавньої міфології, наприклад «Пек (Пекун, Пек-Осика, Шезби) – бог або вірогідніше цар чи керівник пекла, а також війни, кривавих бійок, кровопролиття та всілякої біди. Згідно з повір'ями, Пек – великий чортиско, кровожерний, страхітливий, підступний, нещадний. Він живе глибоко під землею, сидить на троні, що височіє над пеклом і ретельно стежить, як туди провалюються душі грішників, де їх мучить його прислуга – пекельники та чорти. Проте Пек, за повір'ями, лякливий, надто боїться животворящего світла бога Сонця і Чура (звідси давнє прислів'я: «Чур тобі, Пек!»). Близьким до образу Пека або його варіантом є Пекун (Шезби) – маленький кровожерний божок, який швидко зростає, більшає до потворних розмірів, намагаючись пожерти якомога більше людей, коли вони сваряться. За повір'ям, його могла здолати, знищити лише згода між людьми. Такі повір'я сприяли встановленню родинної та соціальної злагоди, себто були захистом від певних соціальних небезпек [1, с. 1]. Отже, у стародавні часи безпеку розуміли як відсутність тих чи інших загроз. Силою протидії проти загроз була гармонія у стосунках між людьми, мир, взаєморозуміння тощо.

Слово «безпека» складається з двох частин префіксу «без» та кореня «пек» (пека), що означає відсутність впливу цього страшного персонажу, уособлення всякої біди та небезпеки. Відповідно, слово «небезпека» має заперечний префікс «не», отже, у цілому поєднання префіксів «не» та «без» означає, що дія відбулась не без участі чогось. Отже, «небезпека» означає – не без участі міфічного персонажу Пека чи його впливу на ті чи інші обставини» [1, с. 2].

Символи та персоніфікації безпеки трапляються практично у всіх народів та у всіх релігіях. У жителів Китаю та деяких древніх релігіях Сходу символом пильності та безпеки був дракон. У римській міфології богинею, що уособлювала безпеку, вважалась Секурітата (Секурітас, Securitas, Secvritas). Вона зображувалась у вигляді жінки зрілого віку, що сидить чи стоїть біля колони з піднятою правою рукою. Секурітату зображували з різними атрибутами – жезлом Меркурія (кадуцей), алтарем, чашою, рогом достатку, пальмовою, лавровою гілкою чи гілкою маслини, глобусом [2, с. 106]. Зображення богині, що уособлювала безпеку, зустрічається на монетах від Нерона (54–68 рр. н.е.) до Магненція (350–351 рр. н.е.). Залежно від конкретного образу вона була символом: безпеки світу – “Securitas Orbis”, безпеки імперії – “Securitas Augusti”, “Securitas Imperii”, постійної безпеки – “Securitas Perpetua”, без-

пеки римського народу – “Securitas Populi Romani” тощо [3]. Отже, певна класифікація безпеки була присутня ще у стародавні часи. Хоча й не було конкретного визначення для характеристики цих видів, проте, розуміння розмежування цих понять уже було: безпека світу, безпека імперії, безпека римського народу, постійна безпека.

Відображені в тих чи інших образах поняття безпеки, вочевидь, у давні часи служили для цілком практичних цілей. Це була певна візуалізація, що давала змогу розуміти наявні проблеми, розділяючи їх на природні та соціальні. Соціальні небезпеки мали значно більше значення, ніж природні. Природні небезпеки практично були невідворотними, їм неможливо було запобігти, а тільки врятуватися та послабити їхні наслідки. Соціально-психологічні небезпеки можна було попередити, змінивши психологію та ментальність людини [3].

Цивілізація розвивалась, прогресувало виникнення різних сфер діяльності людини, утворювалися держави, які, своєю чергою, керувалися вже не мононормами, а писаними правилами поведінки. Спочатку це було зважає право і релігія (подекуди збереглися і досі), далі – перші закони (Клісфена, Солонна, Ману, Хамураппі, XII таблиць), нині – це закони держав та міжнародні договори, що ратифіковані державами і використовуються як елемент правового регулювання суспільних відносин.

Аристотель, розглядаючи ідеальне державне облаштування суспільства та способи управління ним, висував один із основних критеріїв такого ідеального суспільства – забезпечення безпеки громадян, яка досягається дотриманням двох видів справедливості: розподільчої, яка ґрунтується на застосуванні рівного критерію до рівних людей і передбачає поділ благ залежно від чеснот того чи іншого громадянина і його внеску у суспільну справу, та зрівняльної, яка означає застосування рівного критерію до нерівних людей, як це відбувається у виданні громадсько-правових актів, виконанні покарань, покритті збитків тощо [11]. Ідею поділу благ (того, що є кращим для кожного) або аксіологічну ідею – ідею про цінності, стверджував і Платон, який розвивав цю концепцію і яка, своєю чергою, на його думку, складалася з двох елементів: фізичної (природної) реальності, чуттєвого буття й ідеальної (надприродної) реальності, буття ідей (ейдосів), доступних лише розуму. Аксіологічна ідея розвивається і переходить з часом у категорію правової аксіології або юридично-аксіологічний підхід, що пов'язаний з появою природно-правових

поглядів, з розходженням права природного і права позитивного. Право у своєму аксіологічному вимірі виступає як визначена форма правових цінностей, як специфічна форма правової повинності, відмінна від всіх інших (моральних, релігійних тощо) форм повинності і ціннісних форм [12, с. 256–259].

Отже, базовий інстинкт самозбереження є природним станом, що з часом розвитку суспільства перетворився на потребу забезпечення прав і свобод людини. Саме таку ідею, як «природний стан», виклав в основу своєї ідеї, де ніхто немає більше іншого, англійський філософ Джон Локк.

Природний стан – стан миру і доброзичливості, вважав Локк [12, с. 182]. На противагу Томасу Гоббсу, який описував його як ворожечу, свавілля, Локк трактує природний стан як природний закон, керований розумом. У цьому стані всі люди вільні, рівні, володіють певним майном. Право на життя, свободу, власність є природним невідчужуваним правом. Проте природне право не було закріплено, крім як в умах людей, тому не сприймалося однозначно. Як результат іншого розуміння вони могли тлумачитися по-різному, через що виникали суперечки [12].

Люди відчувають необхідність у елементі офіційного закріплення і регулювання їхніх прав, тому для створення гарантій єдиного їх розуміння і тлумачення, у результаті суспільної угоди гарантом закріплення природних прав і свобод стає держава. Політичне утворення бере на себе зобов'язання видавати закони, докладати силу суспільства для застосування цих законів та налагоджувати відносини з іншими політичними утвореннями [12, с. 280].

Держава, за Локком, – сукупність людей, які об'єдналися в одне ціле під верховенством ними ж установленого загального закону і незалежно від того, кому належить вища влада в державі, важливо, щоб кожен, у тому числі і представники вищої влади, рівною мірою підкорялися чинним законам [12, с. 180–182].

Отже, виникає держава, яка поступово створює, розвиває і змінює свій механізм, апарат примусу, суд та інші необхідні для її розвитку елементи та компоненти, що історично спровоковані залежно від потреби їх створення.

Тип держави і напрям її діяльності визначають функції, що розвиваються під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

З еволюцією потреби та інтереси людини змінюються: зникають чи доповнюються новими. Проте одне залишається незмінним – бажання безпеки, відчуття захищеності себе і своєї сім'ї від загроз. Спочатку

шляхи досягнення безпеки мали ідеологічне та філософське підґрунтя. Адже античність характеризувалась наявністю міфології, що знайшла своє відображення у міфах, переказах та легендах. У ті часи люди вірили, що, прославляючи і задобрюючи Богів та істот, вони зможуть здобути прихильність і більш поблажливе ставлення до себе, що дасть змогу уникнути війн, перемогти хвороби, приборкати сили природи, перед якими людина безсила, тощо.

У часи Середньовіччя, яке характеризується домінуванням релігії і віри в одного Бога, люди шукали захисту у церкві, будь то іслам, християнство, буддизм тощо. Звичайно, що не всі були істинними послідовниками віри, тому деяка частина суспільства сподівалася на свої власні сили або на отримання захисту від держави. Разом із цим люди зрозуміли, що для того, щоб держава була могутньою і її можна було захистити, потрібно володіти певними уміннями, знаннями та навичками, військовим полководцям освоювати і розвивати мистецтво стратегічного мислення. Для того щоб вилікувати деякі хвороби, які тоді ще здавалися невиліковними, потрібно здобувати і розвивати знання медицини. Хоч приборкати всі сили природи навіть з часом не стало можливим, проте люди навчилися визначати можливі погодні умови на майбутнє, зрозуміли, як географічний напрямок русла річки може корегувати життя флори і фауни тієї чи іншої території, чому у різних географічних поясах різний клімат тощо. Тож дослідження людини і світу та людини у світі посіло основне місце у життєдіяльності суспільства і забезпечення безпеки у ньому. Варто відзначити в історичному контексті ще одну пізнішу, проте, дуже важливу подію, твердження якої суперечило Святому писму. Галілео Галілей насмівся висунути нову концепцію про рух Землі. Це був досить сміливий вчинок, адже всі, хто ставив під сумнів владу церкви, ставали її ворогами і були покарані: ув'язнені або засуджені до страти (Джордано Бруно дев'ятьма роками раніше) [11, с. 87–88]. Однак, коли виявилось, що фундаментальна основа, що дотепер вважалася істиною, є хибною, під загрозу сумніву існування істинних концепцій потрапило все.

На зміну середньовічної епохи прийшла нова – епоха Відродження або епоха Ренесансу, ідеї якої стали основою тогочасного світогляду, беручи орієнтир з витоків доби античності. Інтелектуальний рух – гуманізм, зародження якого у ті часи пов'язують з іменем поета та мислителя Франческо Петрарки. Гуманізм був тоді одним із центральних компонентів Ренесансу як історичної і культур-

ної епохи, основною ідеєю якого було поліпшення людської природи через вивчення античної літератури. Своєю чергою Е. Гарен тлумачить ренесансний гуманізм як нове світобачення, що призвело до всебічної зміни культури та стало важливим етапом в історії, філософії й усього мислення загалом. Центром зосередження тієї доби стало «слово», що ототожнювалось зі «знанням» та «чеснотою» і разом з тим розумілося як втілення універсальної та божественної людської природи, як її гармонійний етос та інструмент практичної діяльності людини в колі друзів, родини та рідної громади (ідеал homo civilis). Саме гуманістична «словесність» допомогла сформувати новий світогляд та уможливила перше усвідомлення історичної дистанції стосовно античності і разом з цим зміцнила «слово» як інструмент захисту [11, с. 81]. Підсумовуючи, слід відзначити, що світогляд, який характеризує період Ренесансу, мав низку певних ознак: формування світської культури незалежно від релігії, розквіт художньої культури – мистецтво стало центром духовного життя, географічні відкриття тощо. Сукупність цих факторів визначала духовний зміст епохи Відродження. Оскільки зміна фокусу з релігії на мистецтво не призводила до глобальних явних і потенційних загроз, існування такої концепції стало можливим і навіть поштовхом для розвитку. Адже гуманізм, який спочатку означав світське знання, сприяв вивільненню філософів від влади релігії, що мало наслідком формування двох концепцій – релігійної і філософської. Так, людина отримала вибір у досягненні своєї безпеки: релігійний – захист у вірі і філософський – осмислення концепції через різні підходи.

Ідеологами, які репрезентували стан і розвиток знань нового часу, стали Нікколо Макіавеллі та Жан Боден. Тому, коли Н. Макіавеллі у своїх працях XV – XVI століть «Князь», «Міркування про першу декаду Тита Лівія», «Історія Флоренції» і у найвідомішому «Державець»/«Государ» висловлює і обґрунтовує концепцію творення держави не Богом, а людьми – сприйняття цієї інформації вже не було таким критичним, як би це було у часи Середньовіччя. Навпаки, він став одним із перших з мислителів, хто звернувся до ідей Платона і Аристотеля та на їх основі створив оригінальну теорію суспільства і держави. Він уперше вивів з-під сфери впливу релігії і моралі державно-політичні питання. Разом із тим підхід у політиці, який був ним застосований, ігнорує моральні цінності (аморалізм, віроломство) і згодом отримує назву макіавеллізм [11, с. 85]. Жан Боден також відстоював позиції нерелігійно-

го походження суспільства. Він стверджував, що клімат, родючість ґрунту, рельєф тощо зумовлюють особливості людського життя, психологічні та інтелектуальні якості людини, а також, що умови існування зумовлюють як особливості тілесного, так і духовного складу людей [12, с. 128–212]. Так, обидва мислителі відкидають причетність Бога до держави та суспільства, а навпаки, беруть за основу керування державою концепцію «всі засоби прийнятні». Тобто відсутність моралі у діях є нормою. А отже, для того щоб забезпечити порядок і безпеку держави, така дія влади, як вбивство, є допустимою, моральні критерії не беруться до уваги. Звідси походить небезпека для окремої людини.

Поступово з кінця XVII до початку XIX століття концепція «суспільство» переростає у концепцію «громадянське суспільство». Новий час поступово перейшов у новий історичний період «новітньої історії», де держава і суспільство перебували у тісному взаємозв'язку і потребували один одного. Жан-Жак Руссо у своєму трактаті «Про суспільну угоду» стверджував, що найважливішою турботою держави має бути «турбота про самозбереження» [12]. Йдеться саме про самозбереження держави. Обравши об'єктами своєї критики Гроція і Гоббса, та натомість підкреслюючи ідеї Д. Локка, мислитель заперечував теорію розподілу влади, висував свою концепцію, метою якої є уникнення зосередження влади в одних руках і можливості зловживання нею. Він вважав, що основою законної влади є згода людей, виявом якої є суспільний договір. Сутність цього договору полягає в тому, що кожна людина віддає себе під вище керівництво загальної волі й тим самим стає її учасником. У громадянському стані люди стають більш вільними й рівними, бо якщо природна свобода обмежена силами кожної окремої людини, то громадянська свобода, яка виникла в результаті суспільного договору, обмежена загальною волею [12, с. 280]. Так, люди прийняли рішення, що за концепцію безпеки відповідає вже держава. Саме вона має дбати про своїх громадян, слідкувати за дотриманням їхніх прав і карати в разі їх порушення.

Ще один філософ Шарль-Луї Монтеск'є вважав, що до утворення суспільства й держави люди жили за природними законами, до яких належать рівність, прагнення до миру, добування їжі, бажання жити спільно та ін. Людина за своєю природою не агресивна і властолюбна, а слабка й боязка істота, що прагне до рівності й миру з іншими. Слабкість людей штовхає їх до об'єднання в суспільство, в якому вони набувають сили, але втрачають рівність і мир. А війни

спонукають людей до встановлення позитивних законів. До таких законів належить: політичне право, цивільне право і міжнародне право. Основоположник останнього – Гуго Гроцій, зазначає, що: «...життя людське таке, що повна безпека нам взагалі ніколи не доступна. Проти безпідставних її побоювань слід покладатися на божественне правосуддя і вдаватися до забезпечення безпеки, але не до сили» [9, с. 196, 16]. Тож, ураховуючи теорії мислителів і виходячи з концепції миролюбивості, можна відзначити прагнення людини до соціуму. Який, своєю чергою, допомагає слабким індивідам повернути відчуття сили шляхом згуртованості та знаходження способів закріплення норм для подальшого їх регулювання.

Один з основних авторів Декларації незалежності США 1776 р. Томас Джефферсон вкладає в документ ідею безпеки з позиції взаємодії держави і суспільства: «...всі люди створені рівними, і всі вони обдаровані своїм Творцем деякими невідчужуваними правами, до числа яких належать: життя, свобода і прагнення до щастя. Для забезпечення цих прав засновані серед людей уряди, що запозичують свою справедливу владу за згодою керованих. Якщо ж така форма уряду стає згубною для цієї мети, то народ має право змінити або знищити її і заснувати новий уряд, заснований на таких принципах і з такою організацією влади, які, на думку цього народу, все більше можуть сприяти його безпеці й щастю». Саме декларація США вперше умістила в свою основу цінність невід'ємних природних прав людини, стала базисом для формування подальших світових законодавчих актів на основі поваги до людського життя, свободи, честі і гідності, а разом з тим і опору пригнічення. Природно-правова концепція розвивалась і утвердила свої елементи в Декларації прав людини і громадянина 1789 р., що була написана французькими авторами Марі Жозеф де Лафает, Оноре Габріель Ракеті Мірабо, Еммануель Муньє та Адрієн Жан-Франсуа Дюпор [10; 14]. У майбутньому цю концепцію взяли за основу й інші країни. А отже, філософське наповнення концепції безпеки перейшло на більш реальні поняття і категорії, забезпечення яких більшою мірою мало взаємозв'язок з безпекою як держави у цілому, так і окремої людини.

Висновок

Проведений аналіз показує, що на всіх етапах розвитку людської цивілізації були і залишаються актуальними питання безпеки. В історичному процесі можна спостерігати, як концепція безпеки деформується,

в результаті чого виникають нові сфери, що потребують її впливу. Загалом, в еволюції поняття безпеки можна виокремити кілька основних етапів: античний період – безпека має міфологічне забарвлення і щоб її досягти наслідували віру в концепцію магії; період Середньовіччя – все суще є творінням Бога і нічого не існує без Бога, безпека в тому числі; період Ренесансу – повертаємось до «давню забутого старого», але вже культурно розвиваємось, забезпечуючи собі духовне збагачення; далі приходить Нова епоха – усвідомлення свого права на повагу до своєї честі і гідності, рівноправність, піднесення життя людини на п'єдестал життєвих цінностей. Філософське наповнення концепції безпеки спостерігає різні підходи його розуміння за часів античності, Середньовіччя, Ренесансу і Нового часу.

Концепцію безпеки можна розглядати і як захист або відсутність загроз у таких сферах, як буття особи, сім'ї, нації і людства. А численні підходи до визначення концепції безпеки тільки підкреслюють її складний і багаторівневий характер.

Проведений аналіз етапів розвитку людської цивілізації показує, що були і залишаються актуальними дослідження різних аспектів проблеми безпеки. Проте єдине, що залишається незмінним, – це бажання досягнути максимального рівня безпеки у житті.

Список використаних джерел:

1. Історична основа безпеки життєдіяльності. URL: <http://www.aboz-ua.narod.ru/konferens/ARTkonf/A14.pdf>.
2. Корчевська Л.О. Філософсько-історичний підхід до вивчення безпеки підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 3. С. 106.
3. Безпека та небезпека у стародавніх віруваннях. URL: <https://www.br.com.ua/referats/Bgd/74041-1.html>.
4. Маляренко Т. Безпека людини у мінливому світі : монографія. Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. 200 с.
5. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т.1–11.
6. Словник української мови : в 20-ти т. Київ : Наук. думка, 2010. Т. 1. 846 с.
7. Основи політичної науки : курс лекцій: у 2 ч. Ч. 1: З історії політичної думки: від стародавності до наших днів / Б. Кухта, А. Романюк, М. Поліщук та ін.; за ред. Б. Кухти. Львів : Кальварія, 1997. С. 26, 27.
8. Руссо. Ж.-Ж. Об общественном договоре. Москва : Мысль, 1957. С. 311.
9. Гроцій Г.О. О праве войны и мира : репринт с изд. 1956 г. Москва : Ладомир, 1994. 888 с.
10. Еволюція феномена безпеки від стародавніх політико-правових учень до сучасної наукової

думки. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2016. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/54/files/eбаа1058-8886-49d0-9d22-78fc348e7f3f.pdf>.

11. Причепій Є.М. *Філософія* / Є.М. Причепій, А.М. Черній, Л.А. Чекаль. Київ : Академвидав, 2009. 592 с. (ВЦ «Академія», «Альма-матер»; кн. 3).

12. Цяпа А. *Філософія*. Тернопіль : «Навчальна книга – Богдан», 2010. 368 с. (Довідкове видання, «Мецлер компакт»; кн. 3).

13. *Історія вчень про державу і право* : підручник / за ред. проф. Г.Г. Демиденка, проф. О.В. Петришина. Харків : Право, 2009. 256 с.

14. Загальна декларація прав людини. / Законодавство України. 1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

15. Платон. *Держава* / пер. з давньогр. Д. Коваль. Київ : Основи, 2000. 355 с.

16. Політичні вчення у Франції. URL: <http://www.aboz-ua.narod.ru/konferens/ARTkonf/A14.pdf>.

17. Неліп М.І. Криза полісних засад людського життя в рефлексіях стоїків та епікурейців / М.І. Неліп, М.М. Трофименко. *Теорія та історія держави та права. Філософія права*. 2010. № 2. С. 47.

В статтє изложена интерпретация концепции безопасность в зависимости от исторического развития и философского толкования этого понятия и постоянного изменения в процессе эволюции общества. Рассмотрены общие подходы к пониманию концепции безопасности в различные исторические эпохи. Предоставлена общая характеристика факторов, которые повлияли на формирование аксиологических понятий для понимания типов мировоззрения.

Ключевые слова: безопасность, гуманизм, античность, Средневековье, Возрождение, Ренессанс, аксиология, бытие, реальность, естественное состояние, общество, гражданское общество.

The article describes the interpretation of the concept of security, depending on historical development and the philosophical interpretation of this concept and the constant change in the process of evolution of society. The general approaches to understanding the concept of security in different historical epochs are considered. The general characteristic of the factors influencing the formation of axiological concepts for understanding the types of world outlook is given.

Key words: safety, humanism, antiquity, Middle Ages, Rebirth, Renaissance, axiology, being, reality, natural state, society, civil society.